

Лісові території – для дикої природи: нова політика лісового господарства

аналітичний документ

Автори: аналітики ЕПЛ Катерина Норенко, Петро Тестов,
еколог ЕПЛ Олексій Василюк

Київ – 2018

Аналітичний документ (Green paper) покликаний допомогти у проведенні реформи управління лісовим господарством. У публікації висвітлено основні проблеми у сфері лісового господарства в Україні, законодавчі прогалини, які заважають розвиватися галузі та зберігати лісові екосистеми з необхідними умовами для існування біорізноманіття та підтримання екологічного балансу. У документі наведено екологічні та економічні аргументи на користь того, що необхідні зміни, а також висвітлено можливі шляхи подолання проблем і позиції зацікавлених сторін. У своїй дослідницькій діяльності ми вивчали закордонний досвід провідних країн світу та базували своє бачення змін у галузі засновуючись на ідеї та кращих практиках управління лісовим господарством США та європейських країн.

ЗМІСТ

1.	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	4
2.	ПЕРЕЛІК ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ.....	4
3.	ВСТУП.....	5
4.	МЕТА НОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	5
5.	ПРОБЛЕМИ, ЯКІ НЕОБХІДНО ВИРІШИТИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ.....	5
5.1.	Проблеми, пов'язані з політикою у лісовій галузі.....	6
5.2.	Проблеми, пов'язані з процедурними питаннями.....	9
5.3.	Проблеми контролю у лісовій галузі.....	10
5.4.	Проблеми, пов'язані з окремими правовими нормами.....	10
5.5.	Проблеми, пов'язані з фінансуванням.....	12
6.	ЦІНА НЕ-ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ.....	12
7.	ВАРІАНТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ.....	14
7.1.	Варіант 1 – No action – невтручання в існуючу систему господарювання.....	14
7.2.	Варіант 2.1. – Косметичні зміни – погляд лісника.....	14
	Варіант 2.2. – Лісосировинний шлях. Погляд Уряду та МінАПК.....	14
7.3.	Варіант 3 – Нова політика лісового господарства	15
8.	ПОЗИЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН.....	15
8.1.	Підтримка впровадження нової політики.....	15
8.2.	Противники нової політики.....	16
8.3.	Соціальні ризики.....	17
9.	ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	18
10.	ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА.....	19

1. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

FSC – Forest Stewardship Council (Лісова наглядова рада)
ВРУ – Верховна Рада України
ВСР – вибіркова санітарна рубка
ДАЛРУ – Державне агентство лісових ресурсів України
КабМін – Кабінет Міністрів України
ЛВР – лісовідновна рубка
МінАПК – Міністерство аграрної політики та продовольства України
Міноборони – Міністерство оборони України
Мінприроди – Міністерство екології та природних ресурсів України
НАНУ – Національна академія наук України
НЛТУУ – Національний лісотехнічний університет України
НПП – національний природний парк
НУБіП – Національний університет біоресурсів і природокористування України
ОУЛМГ – обласні управління лісового та мисливського господарства
ПЗФ – природно-заповідний фонд
РГК – рубка головного користування
СЕО – стратегічна екологічна оцінка
СОЗ – санітарно-оздоровчі заходи
СР – санітарна рубка
ССР – суцільна санітарна рубка

2. ПЕРЕЛІК ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ

Інвазійні види – це чужорідні для певної території види, які значною мірою здатні до самовільного розповсюдження й через це становлять загрозу для аборигенної флори чи фауни, конкуруючи з ними за їхні екологічні ніші.

Чужорідні види – будь-які види, занесені з інших країн (спрямовано чи ні), і які не є місцевими на новій території.

Лісовідновні рубки – комплексні рубки, які поєднують елементи рубок головного користування та рубок догляду для поновлення захисних, водоохоронних та інших корисних властивостей лісів, збереження біорізноманіття, підтримання і формування складної породної, ярусної і вікової структури деревостанів. Проводяться в стиглих та перестійних різновікових багатоярусних деревостанах та деревостанах простої структури для відновлення цінних порід дерев у лісах, у яких не дозволяється проводити рубки головного користування¹. Вибіркові лісовідновні рубки при грамотному призначенні та проведенні є допустимими. У той же час суцільні лісовідновні рубки допустимі лише в окремих типах насаджень, сформованих із чужорідних видів. Фактично, користуючись недосконалою процедурою призначення лісовідновних рубок, під виглядом суцільних лісовідновних рубок проводяться суцільні санітарні рубки та суцільні рубки головного користування.

Лісовпорядкування (проект організації та розвитку лісового господарства) – це документ, що визначає і обґрунтовує основні напрями організації і розвитку лісового господарства конкретного об'єкта. У матеріалах лісовпорядкування дається якісна і кількісна характеристика кожної лісової ділянки, комплексна оцінка ведення лісового господарства². Матеріали лісовпорядкування містять всі плани рубок на найближчі роки.

Похідні ліси – це деревостани, які утворилися на місці корінних лісів після їх рубок.

Рубки головного користування – це заготівля деревини під час спеціального використання лісових ресурсів³. По кожній породі визначається вік стиглості, після якого

¹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-п>

² <http://www.lisproekt.gov.ua/diyalnist/lisovporyadkuvannya>

³ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>

подальше зростання дерева з економічної точки зору лісівників є не вигідним, і тому його треба зрубати. Для сосни такий вік становить 80-100 років, для дуба – 100-130 (залежно від категорії лісів) тощо.

Рубки догляду – проводяться шляхом періодичного вирубування дерев, подальше збереження яких у складі насаджень недоцільне. Рубки догляду можуть бути таких видів: освітлення, прочищення, проріджування, прохідна рубка⁴. Рубки догляду відіграють важливу роль в молодих та середньовікових насадженнях. Невчасне та в недостатніх обсягах проведення рубок догляду в штучних лісах може привести до загибелі лісу або заміни порід дерев. У той же час, прохідні рубки в природоохоронних лісах є недоцільними.

Санітарні рубки – спрямовуються на оздоровлення та посилення біологічної стійкості лісів, запобігання їх захворюванню і пошкодженню⁵. В Україні санітарні рубки широко застосовуються для заготівлі деревини в природоохоронних лісах і, фактично, не виконують свою функцію покращення якості лісів.

Таксація – це оцінка лісу під час лісовпорядкування: визначення віку, породного складу, повноти, санітарного стану, запасу деревини та інших характеристик.

3. ВСТУП

Ліси є домівкою для багатьох рідкісних рослин і тварин. Кожен п'ятий вид тварин і восьмий вид рослин Червоної книги України зникає внаслідок вирубки лісів. Разом з тим, ліс – це відновлювальний природний ресурс, і навіть високорозвинені країни ЄС та Північної Америки не відмовляються від його використання і проводять масштабні рубки в своїх лісах. Саме тому позиція ЕПЛ у цьому дослідженні – це чіткий баланс між збереженням диких територій та використанням природних ресурсів.

Україна – європейська держава, і ми поділяємо європейські принципи рівності, прозорості, відкритості та участі у розбудові країни з безпечним довкіллям. Тому ми захищаємо право населення на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що є неможливим без здорових лісових масивів, та захищаємо природу від бездумного та безвідповідального втручання промислового сектору.

4. МЕТА

Запровадження нового менеджменту у сфері ведення лісового господарства, скерованого скеровані на збереження біорізноманіття та покращення екосистемних послуг лісів поруч із невиснажливим використанням природних ресурсів.

5. ПРОБЛЕМИ, ЯКІ НЕОБХІДНО ВИРІШИТИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ

Ліси в Україні займають близько 15,9 % від загальної площі держави⁶. У той час, коли в провідних державах вже зрозуміли необхідність ведення сталого лісівництва, і в державних, і в комунальних лісах України ведення лісового господарства досі орієнтовано в першу чергу на заготівлю деревини. В Україні відсутнє комплексне стратегічне планування розвитку лісової галузі. Лісове законодавство досі не узгоджене із земельним та природоохоронним, а більшість лісогосподарських норм та інструкцій застарілі, не враховують сучасні підходи та вимоги і часто суперечать одна одній і природоохоронному законодавству. Відсутність процедурних документів, спрямованих на виконання окремих норм законодавства, призводить до фактичного їх ігнорування на практиці, а недостатня чіткість у описах окремих норм законів та підзаконних актів призводить до різного їх

⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-p>

⁵ там же

⁶ Загальна характеристика лісів України. http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921

трактування лісгосподарськими підприємствами та контролюючими органами, що виливається у відсутність єдиного правозастосування в лісовій галузі. Екосистемні послуги лісу – чиста вода, чисте повітря, засвоєння вуглецю, збереження біорізноманіття, туризм – не враховуються під час планування управлінських заходів. Це все призводить до негативних екологічних наслідків у вигляді погіршення стану довкілля та якості життя населення, і, відповідно, економічних витрат на вирішення цих проблем.

5.1. Проблеми, пов'язані з політикою у лісовій галузі:

- 1) Лісопромислова спрямованість стратегії реформування лісової галузі. «Стратегія реформування лісового господарства на період до 2022 року»⁷ спрямована на природно-ресурсний потенціал галузі та зовсім не містить у стратегічних цілях аспектів збереження біорізноманіття.
- 2) Відсутність закріпленої для лісів функції збереження біорізноманіття. Поняття лісу у законодавстві засноване на природно-ресурсному тлумаченні та не враховує цінності лісів як природної екосистеми, важливої для збереження біорізноманіття. У ст. 1 Лісового кодексу України⁸ зазначено, що ліси України є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах, але серед перелічених функцій лісу не зазначено природоохоронну функцію і також цінність для збереження різноманіття ландшафтів, генофонду рослинного і тваринного світу, підтримання загального екологічного балансу.
- 3) Відсутність політики боротьби з інвазійними видами та їх цілеспрямоване твєдження до складу деревостану. В Україні багато територій природно-заповідного фонду та лісгоспів не мають достатньо інформації про проблеми і, відповідно, не проводять жодних заходів із боротьби з інвазійними видами. На багатьох територіях, де мають охороняти природне середовище і біорізноманіття, навпаки, надають можливість розповсюджуватися інвазійним рослинам, або, за старими практиками, засаджують землі чужорідними деревами, кущами, і травами, для штучного підвищення продуктивності, швидкості приспівання лісів тощо. Не проводяться заходи з боротьби з інтенсивним самовільним поширенням інвазійних видів. Наприклад, згідно з нашими власними польовими дослідженнями, у НПП «Північне Поділля» спостерігається засилля дуба червоного, де він повністю формує другий ярус у соснових та букових лісах, який з часом витіснить природні породи, є також території, де він формує і перший ярус на суцільних ділянках у кілька десятків гектарів. За відсутності спеціальних заходів для стримування поширення даного виду з часом НПП втратить ті природні комплекси, з метою збереження яких його було створено, буде втрачено цінність цього об'єкту.
- 4) Відсутня державна політика щодо самосійних лісів. На деградованих та виведених із сільськогосподарського обігу землях дуже часто відновлюються ліси самосівом із прилеглих лісових масивів. З роками на цих ділянках розвивається повноцінний ліс. За статусом землі самосійних лісів – це, зазвичай, землі с/г призначення, тому є непоодинокі випадки, коли фермер⁹ повертає землю до с/г використання, вирубуючи повноцінні ліси віком 20-25 років, і це є законним. Також, зважаючи на відсутність контролю, де-факто відбувається заготівля деревини в обхід законодавства та держбюджету. Облік самосійних лісів не проводиться і переведення деградованих земель до державного лісового фонду стримує існуюча бюрократична процедура, яка вимагає значної витрати часу та коштів.

⁷ http://lesovod.blogspot.com/2017/11/blog-post_187.html

⁸ Лісовий кодекс України, затверджений Постановою ВРУ № 3853-ХІІ від 21.01.94
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

⁹ epl.org.ua/environment/derzhlisahentstvo-v-cherhovyi-raz-ihnoruie-problematyku-samosiinykh-lisiv-na-nelisovykh-zemliakh/

- 5) Відсутність державної політики реформування управління лісами в напрямку наближеного до природи лісівництва. Радянський підхід глибоко вкорінився у спосіб ведення лісового господарства в Україні. Формування одновікових однопородних деревостанів (т. з. монокультур), використання для цього порід з інших кліматичних зон та висотної поясності, а також незастосування систем вибіркового РГК, призводить не лише до збіднення біорізноманіття лісу та виснаження екосистеми в цілому, а й ерозії ґрунтів та більшої вразливості лісу до несприятливих умов: масових поширень комах, всихання, вітровалів, буреломів. Також чинні підходи до лісовідновлення не забороняють створення похідних лісів з порід дерев, які не є характерними для даної природної зони. Наприклад, штучно створені в Карпатах монокультурні смерекові ліси на місці корінних букових деревостанів зараз інтенсивно всихають і вимагають великих обсягів рубок. Такі ліси швидко втрачають свою економічну цінність і вимагають значних ресурсів на догляд.
- 6) Відсутня економічна оцінка екосистемних послуг та механізми її врахування при прийнятті рішень. Лісові екосистеми виконують низку життєво важливих для людини функцій, цінність яких є часто неусвідомленою, оскільки ці функції не мають ринкової ціни. Для оцінки справжньої вартості лісу, окрім вартості самої деревини, слід ще додати вартість послуг з регулювання клімату, очищення повітря, асиміляції інших відходів, виробництва продуктів харчування, поповнення річкового стоку, послуг рекреації, стабілізації ґрунтів та ін. З такими розрахунками отримуємо, що зберігати ліс для майбутніх поколінь є вигідніше, ніж намагатися вирубати все одразу і отримати прибуток. Відсутність економічної оцінки екосистемних послуг призводить до суто ресурсного ставлення до лісу та у результаті – відсутності мотивації у працівників лісових господарств зберігати його.
- 7) Відсутність логічного розподілу управління лісами між різними органами. Лісові землі не знаходяться у єдиному відомстві: більшість лісів знаходиться у підпорядкуванні ДАЛРУ, що перебуває у віданні МінАПК та Мінприроди. Окрім того, є ліси й у структурі Мінборони, а також так звані «агроліси» (комунальні підприємства у підпорядкуванні органів місцевого самоврядування). У результаті виходить так, що єдина нормативно-правова база не гарантує єдиних підходів до ведення лісового господарства, тому що різні користувачі можуть по-різному застосовувати норми законодавства. Наприклад, у лісах Мінборони та агролісах ведення лісового господарства є менш якісним, ніж у лісах Мінприроди та ДАЛРУ, що виявляється у більшому обсязі самовільних рубок та гіршій організації охорони лісів, у ігноруванні природоохоронного законодавства та у масових суцільних рубках.
- 8) Добровільний характер сертифікації лісових господарств. На відміну від низки інших країн, в Україні відсутнє зобов'язання сертифікувати ведення лісового господарства згідно з міжнародними стандартами FSC. Лісгоспи на індивідуальній основі отримують ці сертифікати з метою ведення торгівлі лісом та продуктами переробки деревини на світових ринках. Під час процедури сертифікації незалежними аудитором оцінюються всі аспекти ведення лісового господарства, в тому числі і збереження біорізноманіття. Сертифіковані лісгоспи допускають менше порушень природоохоронного законодавства, ніж несертифіковані, бо для них є ризик втратити сертифікат.
- 9) Відсутній єдиний документ для регулювання всіх видів рубок в лісах та окремий для рубок у межах природно-заповідного фонду. Наразі окремо є Правила рубок

головного користування¹⁰, Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат¹¹, Правила поліпшення якісного складу лісів¹² та Санітарні правила в лісах України¹³, які затверджені нормативно-правовими актами різного рівня. Щодо деяких видів рубок (лісовідновні, реконструктивні тощо) взагалі відсутні окремі нормативні документи, а є тільки згадка про загальні принципи їх призначення та листи-рекомендації ДАЛРУ. Це дає можливість маніпулювати із назвами рубок, оскільки одну і ту ж саму рубку можна зватися різними термінами. Несумлінні лісгоспи цим користуються і призначають ті види рубок, які є найпростішими з точки зору процедури отримання дозволів. Всі вищеперераховані документи містять суперечливі норми, не враховують особливості природно-кліматичних зон, а також запроваджують однакові правила для рубок у звичайних лісах та лісах, які охороняються в межах територій природно-заповідного фонду, що може бути ускладненим через те, що не всі заповідні території вилучаються у землекористувачів. Також це призводить до відсутності єдиного застосування систем рубок у масштабах України. Наприклад, деякі області 10-15%¹⁴ обсягів деревини заготовляють внаслідок проведення ЛВР, а інші області таких рубок взагалі не проводять.

- 10) Однакові підходи до лісовпорядкування в межах ПЗФ та поза ним, а також відсутність в інструкціях щодо проведення лісовпорядкування аспекту збереження біорізноманіття. Як наслідок, на територіях ПЗФ призначається комплекс заходів (санітарні, прохідні, лісовідновні рубки тощо), що базуються на економічній доцільності, а не міркуваннях зі збереження біорізноманіття. Відповідно, окремі лісові господарства та установи ПЗФ навмисно не виконують запроектовані таксаторами рубки, аби зберегти біорізноманіття. Окрім цього, у ч. 9 ст. 46 Лісового кодексу України зазначено, що лісовпорядкування передбачає виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу, які підлягають заповіданню та включенню до екологічної мережі. Але, на жаль, ця норма є декларативною, в лісгоспах таким виявленням ніхто не займається, оскільки відсутня процедура такого виявлення та, відповідно, відсутня ініціатива від лісгоспів заповідати ліси.
- 11) Наявність неперервного ведення лісовпорядкування як джерела корупції. Окремі види рубок (як лісовідновні чи реконструктивні) не вимагають натурних обстежень та низки погоджень і призначаються тільки таксаторами під час лісовпорядкових робіт. Зараз лісгосп має право звертатися до фахівців із лісовпорядкування, аби у кінці року переглянути наявні плани і призначити додаткові рубки. Фактично, таксатори в умовах відсутності державного фінансування готові погодити будь-які рубки.
- 12) Відсутність Методичних рекомендацій щодо управління комахами (так званими «шкідниками»). Штучні лісові насадження є нестабільними та дуже нестійкими до впливу несприятливих факторів, зокрема надмірного розмноження комах. Короїди, пильщики та інші комахі можуть пошкоджувати десятки гектарів лісу за

¹⁰ Затверджені Наказом Держкомлісгоспу від 23 грудня 2009 року № 364 «Про затвердження Правил рубок головного користування» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>

¹¹ Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 929 «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2008-%D0%BF>

¹² Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>

¹³ Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 555 «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>

¹⁴ <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-iak-cherhova-skHEMA-lehalnoi-vyrubky-pryrodoohoronykh-lisiv/>

відносно невеликий проміжок часу. Цьому сприяє ослаблення лісових культур, викликане забрудненням довкілля, змінами звичних кліматичних умов, а також монокультурністю насаджень. І якщо в природоохоронних лісах сукцесійні процеси є природними і вони, зазвичай, не потребують втручання людини, то в господарських та рекреаційних лісах такий підхід є не завжди правильним. В Україні штучні насадження займають досить великі площі, тим не менш, методичних рекомендацій для управління комахами в них, досі не затверджено. Лісогосподарські підприємства на власний розсуд використовують різноманітні хімічні засоби, які призводять до загибелі не тільки комах, а й усієї лісової екосистеми, адже хімічні препарати однаково діють на всі групи тварин. Потрапляння пестицидів у ґрунт призводить до загибелі ґрунтової фауни та мікрофлори, необхідної для формування ґрунту та лісової підстилки, а також призводить до засвоєння пестицидів грибами. Залежно від типу засобів захисту рослин, підходу до їх застосування та типу лісової підстилки, хімікати можуть просочуватися в ґрунт та отруювати ґрунтові води. Окрім цього, обробка лісів пестицидами не враховує розміщення територій та об'єктів ПЗФ та місця знаходження популяцій рідкісних тварин, насамперед комах, кажанів, птахів. Існує гостра нестача обізнаності про альтернативні, біологічні методи боротьби, які б ефективно боролися зі комахами, але були безпечними для лісу. Разом з тим, вибір хімічних препаратів замість вірусних викликаний опосередкованими факторами, такими як вартість, а також потреба розводити препарати в бензині, що дозволяє «списувати» пальне під виглядом боротьби з комахами.

- 13) Відсутність у території ПЗФ менеджмент планів. Низка категорій ПЗФ (заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи) мають велику площу і включають до свого складу найрізноманітніші ліси. Але документи, які визначають режим природокористування (положення) запроваджують єдині обмеження на всю територію, без урахування особливості тієї чи іншої ділянки. У результаті, в окремих таких територіях ПЗФ відбувається втрата біорізноманіття в лісах унаслідок непроведення тих чи інших рубок, а в інших навпаки – внаслідок їх проведення¹⁵.

5.2. Проблеми, пов'язані з процедурними питаннями:

- 14) Непрозора і тривала процедура проведення лісогосподарських заходів на територіях ПЗФ. Аби отримати дозвіл на проведення рубки на території ПЗФ, лісове господарство повинно отримати 5-6 погоджень від різноманітних установ та органів. Ця процедура може тривати до півроку. Внаслідок цього втрачається товарна якість деревини і не проводяться вчасно СР там, де вони обґрунтовані з наукової точки зору. При цьому така система не забезпечує уникнення шкідливих для біорізноманіття рубок, бо переважна більшість інстанцій надає погодження виключно на основі документів, без виїзду на місце рубки. Окрім того, це потенційно корупційний механізм, оскільки окремі представники державних органів можуть вимагати хабарі за формальні погодження.
- 15) Відсутність затвердженої процедури перегляду та відміни розрахункової лісосіки. Розрахункова лісосіка – це максимальний щорічний обсяг деревини, яку може вирубати лісгосп. У випадках, коли частина лісгоспу оголошується територією природно-заповідного фонду, режим лісогосподарювання змінюється на більш м'який відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»¹⁶ (надалі – ЗУ «Про ПЗФ»), тому розрахункову лісосіку необхідно переглядати відповідно до вже нових умов та зменшувати її, що очевидно. На жаль, аналіз

¹⁵ <http://www.fleg.org.ua/konkurs-2015/978>

¹⁶ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

даних щодо перегляду розрахункової лісосіки за 2010-2016 роки¹⁷ свідчить про те, що ця норма фактично не виконується, і перегляд лісосіки здійснюється переважно лише в плановому порядку під час чергового лісовпорядкування, оскільки немає ні процедури перегляду, ані відповідальності за нездійснення такого перегляду, а Мінприроди та ДАЛРУ перекладають відповідальність один на одного. Чинна «Інструкція про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік»¹⁸ такого порядку не встановлює.

- 16) Відсутність публічного обговорення матеріалів лісовпорядкування. Матеріали лісовпорядкування, які фактично є менеджмент-планами для лісгосподарських підприємств не проходять публічне обговорення, і їх текст доступний громадськості лише частково. Це призводить до того, що громадськість не може дізнатися завчасно, які заходи плануються та внести свої зауваження та пропозиції до їх зміни.

5.3. Проблеми контролю у лісовій галузі:

- 17) Підконтрольність спеціалізованої служби захисту лісу ДАЛРУ. Державні спеціалізовані лісозахисні підприємства знаходяться в структурі ДАЛРУ, як і лісгоспи. Зважаючи на зацікавленість ДАЛРУ в максимальному обсязі рубок, лісозахисні служби не можуть бути самостійними і об'єктивно оцінювати всі рубки, запропоновані їм на оцінку. Як наслідок, часто виникають ситуації, коли дії лісопатолога на місці обстеження є умовними та висновки щодо стану деревостану є необ'єктивними.
- 18) Підконтрольність Українського державного проектного лісовпорядного виробничого об'єднання ДАЛРУ. ВО «Укрдержліспроект», яке повинно проводити оцінку стану лісових ресурсів та пропонувати максимальні обсяги допустимих рубок на 10 років наперед, теж знаходиться у структурі ДАЛРУ і виготовлення проекту організації лісового господарства також не є незалежним. Наслідком цього є непоодинокі випадки, коли неправильні дані свідомо вносять до матеріалів лісовпорядкування, що дозволяє збільшити легальний обсяг рубок.
- 19) Відсутність єдиної геоінформаційної системи управління лісовим сектором України. Відповідно до ст. 53 Лісового кодексу України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, повинен вести державний лісовий кадастр, який би включав і облік якісного і кількісного складу лісів, поділ на категорії, економічну оцінку вартості екосистемних послуг лісів, а також всю документацію, яка необхідна для державного і громадського контролю, зокрема і матеріали лісовпорядкування, і акти обстежень, і рішення про передачу у власність. Тим не менш, такий кадастр не ведеться. Дані щодо породного складу, віку, запасу деревини в лісах України є у ВО «Укрдержліспроект». База даних призначених рубок є окремо у кожного ОУЛМГ. Ці дані не об'єднані між собою у єдину геоінформаційну систему і, аби контролюючим органам чи громадськості отримати доступ до цих даних, треба писати запити і витрачати час.

5.4. Проблеми, пов'язані з окремими правовими нормами:

- 20) Наявність суцільних лісовідновних рубок. У законодавстві відсутнє чітке розмежування понять «лісовідновна рубка» та «суцільна санітарна рубка»,

¹⁷ <http://epl.org.ua/environment/chomu-ministerstvo-ekologiyi-nese-vidpovidalnist-za-obsyagy-rubok-lisu-i-yak-tsomu-zapobigty/>

¹⁸ Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.02.2007 № 38 «Про затвердження інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0160-07>

відсутні чіткі критерії до розрізнення, яке здійснюється на власний розсуд. Вибіркові ЛВР за правильного використання є наближеним до природного веденням лісового господарства. Наразі, для того, щоб призначити ЛВР потрібна лише відповідна вказівка про рубку в матеріалах лісовпорядкування. Тому часто ЛВР є схемою легальною вирубки неексплуатаційних лісів¹⁹.

- 21) Відсутність норми, яка б зобов'язувала залишати під час рубок дерева, важливі для збереження біорізноманіття. Під час суцільних рубок з ділянки прибираються абсолютно всі деревні рослини: і молоді дерева, і чагарники, і сухостійні, і дуже старі поодинокі екземпляри дерев, які не мають абсолютно ніякої економічної цінності, але натомість є особливо важливими для збереження природи.
- 22) Застарілі таблиці віків стиглості. На сьогодні лісовпорядкування у своїй практиці використовує вік рубок головного користування (вік стиглості) відповідно до «Оптимальних віків рубок в лісах Української РСР» зі змінами 1992 року (щодо модрина), 1999 року (щодо буку на рівнинних лісах) та 2009 року (щодо похідної ялини). У цих таблицях є застарілі та необґрунтовані цифри, які призводять до замалого віку для одних порід або зовеликого для інших. Окрім цього, не для всіх порід вік стиглості відрізняється для експлуатаційних та неексплуатаційних лісів.
- 23) Наявність норми мінімальної повноти 0,1, що може залишатися після ВСР. Відповідно до п. 27 Санітарних правил в лісах України зазначено, що ССР може проводитись у деревостанах, у яких проведення ВСР призведе до зменшення повноти насаджень нижче 0,1. Така повнота в окремих типах лісу не забезпечує стабільне функціонування ділянки та підтримання біорізноманіття, збільшує вразливість до зовнішніх факторів, зокрема вітровалів та надмірного розмноження комах. Фактично, в окремих випадках лісгоспи зловживають цією повнотою, де-факто проводячи суцільні рубки під виглядом вибіркової і економлять потім на створенні культур.
- 24) Наявність обов'язку в спеціалізованій службі захисту лісу погоджувати переліки СОЗ. Відповідно до п. 5 Санітарних правил в лісах України перелік заходів з поліпшенням санітарного стану лісів погоджується державним спеціалізованим лісозахисним підприємством. Таке погодження є формальним та має елементи корупції, оскільки фізично неможливо перевірити ретельно із виїздом на ділянки весь перелік заходів на рік наперед. У результаті СР проводяться не завжди там²⁰, де потрібно та доцільно з лісівничої точки зору.
- 25) Відсутність пожежного менеджменту. Відсутність пожежного менеджменту негативно впливає на біорізноманіття в лісах. Окрім того, що є небезпека загоряння від недбало кинутого недопалку, незагашеного вогнища чи іншого людського фактору, пожежі в сухий жаркий літній період є частим природним явищем. Тому до їхнього менеджменту потрібно застосовувати особливий підхід. Гасіння абсолютно всіх пожеж без винятку призводить до негативних наслідків для біорізноманіття, оскільки для окремих типів лісів пожежі є необхідними.
- 26) Проведення рубок по квартално-видільній системі. Квартально-видільний принцип, за яким проводяться рубки, не забезпечує найкращих умов для біорізноманіття в лісах. Часто виділи проходять вздовж водотоків та підпадають під суцільні рубки, що робить береги та схили незахищеними від ерозії. Також неупорядковані, а розкидані рубки по всьому лісгоспу призводять до збільшення фактору непокою для біорізноманіття, що особливо негативно впливає у період розмноження.

¹⁹ <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-abo-navishho-lisova-galuz-povtoryuye-svoyi-stari-pomylky/>

²⁰ http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/59871/Chvert_zakaznykiv_Kyivskoj_i_oblasti_pidpala_pid_sucilni

5.5. Проблеми, пов'язані з фінансуванням:

- 27) Відсутність державного фінансування деяких лісгоспів. Ліси України дуже різноманітні, є лісгоспи з високопродуктивними та здоровими лісами, а є з хворими та всохлими; у південних регіонах лісистість земель лісового фонду та якість цих лісів взагалі дуже низька. Більше того, є лісові господарства, які взагалі не мають експлуатаційних лісів, а є такі, більша частина яких увійшла до територій природно-заповідного фонду, і рубки головного користування там не проводяться. Наприклад, 90% території Кутського лісгоспу зараз входить до НПП «Гуцульщина», у результаті чого лісгосп вимушений нести охорону всієї території, а проводити рубки може лише на обмеженій площі. Відповідно до цих різноманітних умов, дохід, який отримують лісгоспи від використання лісових ресурсів, варіюється від адекватного до мізерно низького. До 2016 року у бюджетній програмі КПКВК 2805060 «Введення лісового і мисливського господарства, охорону і захист лісів у лісовому фонді» фінансувалися, зокрема, роботи з лісовпорядкування, охорона лісу від пожеж, забезпечення функціонування державної лісової охорони, загальногосподарські та адміністративні витрати з ведення лісового і мисливського господарства, створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг тощо. Тобто було бюджетне фінансування неприбуткових лісгоспів. У додатках до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»²¹ та на 2017 рік²² така бюджетна програма теж присутня, але з неї фінансувалися тільки два напрямки: «Здійснення заходів по забезпеченню діяльності бюджетних установ лісового та мисливського господарства, що належать до сфери управління Держлісагентства» та «Здійснення заходів по забезпеченню діяльності бюджетних установ природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Держлісагентства». Тобто всі лісгоспи повністю перевели на самоокупну діяльність без найменших дотацій, у результаті чого в неприбуткових лісгоспах катастрофічно впав рівень охорони лісу від самовільних рубок, а самі лісгоспи шукають кожен легальну можливість провести хоч яку-небудь рубку, аби отримати кошти на ведення своєї діяльності.
- 28) Нераціональний розподіл плати за рубки. Згідно з Бюджетним кодексом України²³ рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (т. з. попенна плата) та за рубки оздоровлення та формування лісів (санітарні, лісовідновні тощо) у повному обсязі зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) лісової ділянки, на якій було проведено рубку. У випадку проведення РГК, 50% надходить до обласного бюджету, а 50% - до державного. Відповідно, органи місцевого самоврядування об'єктивно зацікавлені в проведенні СР з метою наповнення свого бюджету.

6. ЦІНА НЕ-ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Важливість природних лісових екосистем для життя людини не можна недооцінювати. Ліси є не лише джерелом сировини, яка використовується в будівництві, в якості пального, меблевій та паперовій промисловості, а також джерелом «вторинних лісових ресурсів» (сіно, гриби, ягоди, горіхи, живиця) та екосистемних послуг (чисте повітря, сприятливі кліматичні умови, водність річок, відновлення запасів ґрунтових вод, середовище для існування біорізноманіття та забезпечення кругообігу речовин, асиміляція

²¹ Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>

²² Закон України «Про державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

²³ Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

відходів тощо), спектр яких надзвичайно великий і більшістю людей досі є недостатньо усвідомленим.

Економіка, заснована на експлуатації природних ресурсів, призводить до екологічних та суспільних проблем, пов'язаних з “провалами” ринку²⁴. Однією з причин існування “провалів” ринку є відсутність оцінок справжньої вартості природних товарів та послуг, що унеможливає врахування їх цінності у процесі прийняття рішень. Відповідно, виникає необхідність здійснення вартісної оцінки (монетизації) природних ресурсів та послуг, які часто не мають ринкової вартості. З цією метою розроблено низку методологій оцінки неринкової вартості екосистемних послуг²⁵ та проведено безліч наукових досліджень для різних типів екосистем в усьому світі²⁶.

Згідно з дослідженнями американських вчених²⁷, повна загальна вартість лісових екосистемних товарів та послуг складає 4,7 трл дол. щорічно, з них повна загальна вартість бореальних лісів (помірного поясу) складає 894 млрд дол. щорічно. Якщо додати до цих послуг регулювання клімату, асиміляцію відходів (в т. ч. викидів у атмосферне повітря) та виробництво продуктів харчування, то ця вартість стане ще більшою.

У звіті USDA наведено економічну оцінку вартості послуг зі збереження водних ресурсів, які надають ліси²⁸. Так, кожен гектар лісу поповнює річковий стік поверхневих вод, надає послуги з виробництва електроенергії та іригації (збільшення запасів вологи у шарі ґрунту, який знаходиться близько до коренів рослин). Також ліс має певну вартість відповідно до можливості здійснювати рекреацію на його території. Лісова вегетація стабілізує ґрунти та зменшує ерозію і вивітрювання. Залежно від регіону, вартість послуг гектару лісу зі стабілізації ґрунту коливається від 1,94 до 5,5 млн дол. за тонну. За очищення повітря від твердих дрібнодисперсних речовин (пил, сажа) та шкідливих газів кожне дерево в середньому щорічно вартує 4,16 дол. Для біологічного різноманіття ліс є середовищем існування, 17,5 тис. дол. коштує гектар лісу, якщо рахувати участь птахів у боротьбі з комахами. Цінність послуг з опилювання становить від 19,23 тис. дол. до 33,65 тис. дол. на рік. Окрім цього, на додачу до деревини ліс продукує також багато комерційно важливих продуктів, зокрема грибів, лікарських рослин, ягід, диких тварин, які також можна врахувати для повної економічної оцінки вартості товарів та послуг, які надає ліс.

На жаль, для України не проводилися подібні комплексні дослідження з оцінки екосистемних послуг лісів. Однак, цікаво буде прослідкувати наступне. Для прикладу, за 2015 рік всі лісгоспи Чернівецької області сплатили до бюджету 147,5 млн грн обов'язкових платежів і отримали 34,6 млн чистого прибутку²⁹. У перерахунку на гектари це значить, що в середньому 1 гектар лісу Чернівецької області, при господарюванні зразка 2015 року приніс прибутку від прямого лісокористування 702 грн. Таким чином, отримані прибутки (в т. ч. сплачені до бюджету) становлять від 0,04% до 0,11% від повної вартості екосистемних послуг. Відповідно, цінність 1 га лісу для суспільства є значно вищою, ніж ринкова вартість заготовленої деревини.

²⁴ “Провали” ринку – обставини, за яких ринкові інструменти не можуть забезпечити ефективне використання природних ресурсів, тому потребують втручання держави.

²⁵ Наприклад, огляд підходів та методологій наведено в “TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers (2010)”, http://www.teebweb.org/media/2010/09/TEEB_D2_Local_Policy-Makers_Report-Eng.pdf

²⁶ Багато матеріалів доступно на сайті глобальної ініціативи “The Economics of Ecosystems and Biodiversity”, <http://www.teebweb.org/>

²⁷ Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neil R.V., Paruelo J., Raskin R.G., Sutton P., van den Belt M. The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital. – Nature, 1997. – 387: 253-60.

²⁸ Sedell. J., Sharpe M., Dravnieks Apple D., Copenhagen M., Furniss M. Water and the Forest Service. FS-660. – United States Department of Agriculture, Forest Service, Washington, DC. – 2000.

²⁹ Сайт Чернівецького обласного управління лісового та мисливського господарства <http://www.cvoulg.cv.ukrtel.net/harakter.html>

7. ВАРІАНТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

7.1. Варіант 1 – No action – невтручання в існуючу систему господарювання

Консервація нинішньої ситуації в лісовій галузі може призвести до жахливих економічних та екологічних наслідків.

Зокрема:

- погіршення якості лісового фонду України (зниження стійкості лісів, викривлення породного та вікового балансу деревостанів, зменшення якості деревини);
- подальше катастрофічне зростання кількості самовільних рубок;
- втрати рекреаційних та захисних лісів;
- втрати цінних природних лісів, які є осередками біорізноманіття;
- збільшення рівня корумпованості в галузі;
- відтік професійних кадрів з лісової галузі;
- погіршення якості води та повітря внаслідок невиконання лісами своїх екосистемних функцій.

7.2. Варіант 2.1. – Косметичні зміни – погляд лісника

Своє бачення змін має і Державне агентство лісових ресурсів України. Засновуючись на ньому, галузь лісового господарства повинна мати свою стратегію розвитку – основні засади державної політики. Документ має визначати основні правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики у лісовій галузі, як складової частини екологічної політики України.

Також інші законодавчі зміни будуть стосуватися обігу необробленої деревини, лісомеліорації, плантаційного лісовирощування, моніторингу лісів, державної лісової охорони, ведення мисливського господарства. Буде створено окремий документ, що буде містити єдині правила рубок у лісах України. Разом із тим, правил рубок для лісів на територіях ПЗФ без вилучення не передбачено.

Окремо планується запровадити збалансований громадський контроль за веденням лісового господарства, але більше в «показовій», а не реальній формі. Зокрема не передбачена участь громадськості на етапі проведення лісовпорядкування.

Для управління фінансами буде створено окремий лісовий фонд, що буде наповнюватися рентною платою за спеціальне використання лісових ресурсів, доходами від реалізації деревини послуг мисливства, штрафами, компенсаціями за відчуження земель. Цей фонд так і буде надалі лишатись в управлінні ДАЛРУ, без зовнішнього контролю.

Даний варіант змін не передбачає інституційних змін у ДАЛРУ для посилення функції контролю, для його незалежності та об'єктивності. Зокрема Ліспроєкт та Лісозахисні станції лишатись в управлінні ДАЛРУ.

Варіант 2.2. – Лісосировинний шлях. Погляд Уряду та МінАПК

Уряд України в особі МінАПК та Мінекономрозвитку розглядає лісову галузь в першу чергу як економічний ресурс. Тому пропонується декілька варіантів зміни системи управління лісами. Перший – це передача в концесії цілісних майнових комплексів лісогосподарських підприємств. Другий – це об'єднання всіх лісогосподарських підприємств України в централізовану вертикально інтегровану корпорацію. Урядом не пропонуються жодні зміни, які були б спрямовані на збереження біорізноманіття або на збільшення складової екосистемних послуг лісу.

7.3. Варіант 3 – Нова політика лісового господарства

Нова політика буде базуватися на новій парадигмі тлумачення лісу не тільки як ресурсу деревини, а і як екосистеми, важливої для збереження біорізноманіття. Підхід до ведення лісового господарства буде відбуватися через призму розуміння цілісності, та вразливості лісу як середовища для існування популяцій видів, взаємопов'язаності природних процесів та невідворотності негативних наслідків від дій хижацького споживання.

Законодавчі зміни будуть поступові, послідовні, логічні та охоплюватимуть повний спектр нормативних документів, які містять прогалини. Буде розроблено єдиний документ для регулювання всіх видів рубок у лісах для систематизації наявних чотирьох документів із правилами рубок та ліквідації усіх суперечностей та норм, які можуть бути помилково тлумачені. Окремий документ, що регулюватиме рубки у межах ПЗФ, сформує єдину нормативну базу для лісового господарства на заповідних територіях, що не вилучаються у землекористувачів, що дозволить нівелювати ефект «двох господарів» - адміністрації об'єкта ПЗФ та лісгоспу. Для уникнення невизначеності з обрання лісгосподарського заходу на певній території, для всіх ПЗФ будуть розроблені менеджмент плани з детальним описом діяльності по кожній ділянці.

Лісове господарство повинно базуватися на таких принципах як відкритість, прозорість та публічність. Для цього буде запроваджено процедуру СЕО для оцінки планів лісгосподарської діяльності для ПЗФ та лісових господарств, що дозволить залучити громадськість для обговорення цих планів перед затвердженням, висвітлювати кожен крок процесу обговорень, а також надати публічний доступ до усіх документів. СЕО – це дієвий інструмент забезпечення належного захисту довкілля, що відповідає європейським стандартам.

Окрім цього, для налагодження прозорої дієвої європейської системи контролю будуть проведені інституційні зміни. У жодній цивілізованій країні немає такої структури державних органів, коли контролюючий орган підпорядковується тому, кого він має контролювати. Саме тому, Держлісозахист та Укрдержліспроект будуть виведені з-під підпорядкування ДАЛРУ для об'єктивності їхніх рішень та незалежності дій. Без цих змін реформа лісового господарства буде неповною та недостатньо ефективною для подолання тих проблем, які наразі склалися.

І, звісно, жодні зміни не будуть ефективні без державного фінансування неприбуткових лісгоспів, де працівники завжди будуть зацікавлені у «тіньових» доходах. Експлуатаційні ліси є не скрізь, і лісники є заручниками своєї території. Дохід, який отримують лісгоспи від використання лісових ресурсів, варіюється від адекватного до мізерно низького. Саме тому державне фінансування є невід'ємною складовою нової політики лісового господарства.

Нова політика дозволить галузі розвиватися та одночасно дбати про збереження біорізноманіття, будучи максимально публічною та відкритою для громадського контролю.

8. ПОЗИЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН ТА ДІЇ ЩОДО НИХ

8.1. Підтримка впровадження нової політики

Вищі органи державної влади – не усвідомлюють важливість збереження лісів як екосистеми та як джерела неоцінених послуг для суспільства. *Дії:* інформування через круглі столи та залучення до впровадження нового управління лісами в ПЗФ України, до розробки і прийняття нормативно-правових змін у сфері лісівництва в ПЗФ. Адвокатування запровадження економічної оцінки біорізноманіття для прийняття рішень у галузі лісового господарства.

Громадські природоохоронні організації – усвідомлюють необхідність збереження лісу як природного ландшафту, зацікавлені у активних діях на захист лісів, організують акції, популяризують лісову тематику в ЗМІ, готові до співпраці. *Дії:* залучати до спільних заходів

адвокатування змін, лобювання ухвалення нових правил лісівництва, спільних інформаційних кампаній; вести роз'яснення з метою зменшити кількість випадків активних дій громадськості проти лісничих заходів, які не є незаконними.

Працівники ПЗФ (свідомі) – знайомі з правилами сталого ведення лісівництва закордоном, мають досвід відповідного управління, зацікавлені у збереженні природного середовища для майбутніх поколінь. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил, до круглих столів.

Лісники (свідомі) – будуть підтримувати реформи, оскільки незадоволені існуючим недосконалим законодавством та низькою інституційною спроможністю для нормального ведення лісового господарства. Обізнані у всіх аспектах лісового господарства закордоном та зацікавлені у впровадженні таких підходів в Україні. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил лісівництва, до круглих столів.

Мінприроди (свідомі працівники) – підтримують мету збереження довкілля, а не його експлуатації. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил, до круглих столів.

Місцева влада (свідомі працівники) – зацікавлені у збереженні лісових ресурсів та біорізноманіття та примноженні унікальних територій ПЗФ у межах їхнього регіону, які б зберігали лісові екосистеми для майбутніх поколінь. *Дії:* долучати до стимулювання переорієнтації функціонування ПЗФ у напрямку зеленого туризму, наукової діяльності, просвіти, долучати до адвокатування нових правил лісівництва, круглих столів.

Туристи – обурені деградацією ландшафтів у місцях рекреації та зменшенням туристичної привабливості природних куточків України через масштабні рубки в лісах України, зокрема в ПЗФ. *Дії:* долучати до спільного інформаційного та адвокаційного тиску на державні органи для ухвалення нових правил ведення лісівництва; а також до популяризації нової парадигми охорони лісів поза пріоритетами ресурсної економіки.

Громадськість (активна) – обурюється великою кількістю вантажівок, що вивозять кругляк, вирубуванням величезних площ дерев на схилах Карпатських гір. Більшість впевнена, що абсолютно всі вирубки на територіях ПЗФ є незаконними. *Дії:* просвіта та інформування про законну можливість проведення рубок у ПЗФ, залучення до проведення круглих столів, щоб спрямувати енергію активістів у конструктивне русло: долучити до спільного інформаційного тиску на державні органи для ухвалення нових правил ведення лісівництва.

Місцеві ЗМІ (свідомі) – підтримують громадськість і науковців у прагненні збереження лісів, відстоюють публічні інтереси громад, зацікавлені у матеріалах, що знайдуть схвалення читачів. *Дії:* залучати до поширення інформації про важливість неоцінених ресурсів та екосистемних послуг лісу, зацікавлення туристів у відвіданні їхнього регіону; висвітлювати інформацію про ведення кампанії.

Національні ЗМІ (свідомі) – зацікавлені у рейтингових матеріалах, скандальних темах, пов'язаних із корупційними схемами, політиками а також життєвими історіями людей. *Дії:* залучати до рейдів, проводити просвіту, що більшість рубок є законними, і варто публікувати тільки ретельно перевірену та досліджену інформацію.

8.2. Противники нової політики

Місцева влада (несвідомі працівники) – зацікавлені в отриманні більшої кількості податків, тому будуть проти нових правил, спрямованих на зменшення обсягів рубок. *Дії:* просвіта, підвищення екологічної свідомості, залучення до круглих столів, діалогів, дискусій.

Працівники ПЗФ (несвідомі) – зацікавлені у веденні лісівництва за старим зразком, щоб мати більше прибутків від продажу деревини, не ускладнювати життя новими правилами. *Дії:* просвіта, підвищення екологічної свідомості на прикладах ведення лісівництва на територіях

ПЗФ закордоном, стимулювання переорієнтації функціонування територій ПЗФ з експлуатації природних ресурсів на зелений туризм, науку, просвіту.

Лісники (несвідомі) – будуть проти реформ, оскільки зацікавлені в старих правилах лісівництва, у старій системі ведення лісового господарства, яка дозволяла через корупційні схеми розкрадати природні ресурси та отримувати нелегальні прибутки. *Дії:* проводити просвітницькі кампанії, підвищувати екологічну свідомість, пояснювати переваги та перспективи нової системи та нових законодавчих змін, залучати до круглих столів, діалогів, дискусій.

Мінприроди (несвідомі працівники) – можуть бути незадоволені змінами, тому що доведеться пристосовуватись та вивчати нові правила погодження, затверджувати по-новому ліміти. Також будуть вимушені брати участь у розробці нових правил лісівництва, що спричинить зайве навантаження. *Дії:* екологічна просвіта, залучення до круглих столів, роз'яснення важливості збереження лісу для прийдешніх поколінь через призму економічної оцінки екосистемних послуг, залучення до розробки нових правил.

8.3. Соціальні ризики.

Місцеве населення, яке отримує дрова з природно-заповідного фонду будуть вимушені страждати від нестачі палива та переорієнтуватися на інших постачальників. *Дії:* передбачення місцевих програм фінансової допомоги для транспортування дров з інших можливих місць заготівлі. Стимулювати впровадження твердопаливних котлів з використанням в якості палива відходів деревообробної промисловості та сільськогосподарського виробництва.

Нова політика в сфері лісового господарства

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
- 2) Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- 3) Лісовий кодекс України, затверджений Постановою ВРУ № 3853-XII від 21.01.94 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
- 4) Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
- 5) Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
- 6) Закон України «Про державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
- 7) Постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 929 «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2008-%D0%BF>
- 8) Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>
- 9) Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 555 «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>
- 10) Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.02.2007 № 38 «Про затвердження інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0160-07>
- 11) Наказ Держкомлісгоспу від 23 грудня 2009 року № 364 «Про затвердження Правил рубок головного користування» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>
- 12) Проект Закону про стратегічну екологічну оцінку №6106 від 21.02.2017 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61186
- 13) A best practice guide to assist with the design and implementation of Payments for Ecosystem Services schemes. 22 May 2013 <https://www.gov.uk/government/publications/payments-for-ecosystem-services-pes-best-practice-guide>
- 14) Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neil R.V., Paruelo J., Raskin R.G., Sutton P., van den Belt M. The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital. – Nature, 1997. – 387: 253-60.
- 15) Kowarik I. Plant invasions in Germany // Kowarik, I. & Starfinger, U. (Eds.) Biological invasions in Germany. A Challenge to Act? – 2001. – BfN Scripten 32, Bonn – Pp. 19-20.
- 16) Sedell, J., Sharpe M., Dravnieks Apple D., Copenhagen M., Furniss M. Water and the Forest Service. FS-660. – United States Department of Agriculture, Forest Service, Washington, DC. – 2000.
- 17) TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers (2010) http://www.teebweb.org/media/2010/09/TEEB_D2_Local_Policy-Makers_Report-Eng.pdf
- 18) Держлісагентство в черговий раз ігнорує проблематику самосійних лісів на нелісових землях <http://epl.org.ua/environment/derzhlisahentstvo-v-cherhovyi-raz-ihnoruie-problematyku-samosiinykh-lisiv-na-nelisovykh-zemliakh/>
- 19) Загальна характеристика лісів України від 02.04.2016 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921

- 20) Кожен п'ятий вид тварин і восьмий – рослин Червоної книги України зникає внаслідок вирубки лісів. Від 23.05.2015 <http://www.fleg.org.ua/konkurs-2015/978>
- 21) Кабмін затвердив Стратегію реформування лісової галузі. Від 16 листопада 2017 http://lesovod.blogspot.com/2017/11/blog-post_187.html
- 22) Лісовідновні рубки або навіщо лісова галузь повторює свої старі помилки? <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-abo-navishho-lisova-galuz-povtoryuye-svoyi-stari-pomylky/>
- 23) Лісовідновні рубки як чергова «схема» легальної вирубки природоохоронних лісів <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-iak-cherhova-skhema-lehalnoi-vyrubky->
- 24) Чверть заказників Київської області підпала під суцільні вирубки http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/59871/Chvert_zakaznykiv_Kyjivskoj_oblasti_pidpala_pid_sucilni
- 25) Чому Міністерство екології несе відповідальність за обсяги рубок лісу і як цьому запобігти? <http://epl.org.ua/environment/chomu-ministerstvo-ekologiyi-nese-vidpovidalnist-za-obsyagy-rubok-lisu-i-yak-tsomu-zapobigty/>

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА

- 1) Екоінспекція не хоче захистити заказник «Чорний Черемош» від верховинських лісників <http://epl.org.ua/environment/ekoinspektsiia-ne-khoche-zakhystyty-zakaznyk-chorniy-cheremosh-vid-verkhovynskykh-lisivnykiv/>
- 2) ЕПЛ просить Мінприроди не допустити масових рубок у заказнику загальнодержавного значення “Воротнів” <http://epl.org.ua/environment/epl-prosyt-minpryrody-ne-dopustyty-masovyh-rubok-u-zakaznyku-zagalnodержavnogo-znachennya-vorotniv/>
- 3) Легенди Полісся: чи побачать наші діти й онуки вікові дуби? <http://epl.org.ua/environment/legendy-polissya-chy-pobachyt-nashi-dity-j-onuki-vikovi-duby/>
- 4) Лісгоспи й надалі залишаються закритими від громадськості <http://epl.org.ua/about-us-posts/lisgospy-j-nadali-lyshayutsya-zakrytymy-vid-gromadskosti/>
- 5) Лісгоспи продовжують приховувати інформацію про реальний стан лісів <http://epl.org.ua/about-us-posts/lisgospy-prodovzhuyut-pryhovuvaty-informatsiyu-pro-realnyj-stan-lisiv/>
- 6) Попков М. Почему на “систему” Гослесагентства не находит “европейский комзол”? - 25.01.2018 – <https://www.lisportal.org.ua/90678/>
- 7) Правовий аналіз законодавства, яке врегульовує порядок проведення рубок у лісах, у тому числі на територіях ПЗФ. Національні та міжнародні аспекти <http://epl.org.ua/environment/pravovyi-analiz-zakonodavstva-i-ake-vrehulovuie-poriadok-provedennia-rubok-u-lisakh-u-tomu-chysli-na-terytoriiakh-pzf-natsionalni-ta-mizhnarodni-aspekty/>
- 8) Праліси чи «праліси»? <http://epl.org.ua/environment/pralisy-chy-pralisy/>
- 9) Рубки лісу в Національному природному парку «Гуцульщина» <http://epl.org.ua/environment/rubky-lisu-v-natsionalnomu-pryrodnomu-parku-hutsulshchyna/>
- 10) Спокійно! Рубки ніхто не забороняв <http://epl.org.ua/environment/spokiino-rubky-nikhto-ne-zaboroniav/>
- 11) Чому горять вікові смереки в НПП «Синевир» або як зберегти заповідний ліс? <http://epl.org.ua/about-us-posts/chomu-goryat-vikovi-smereky-v-npp-synevyr-abo-yak-zberegty-zapovidnyj-lis/>
- 12) Чому створення національного парку не врятувало вікові діброви Цуманської Пущі <http://epl.org.ua/announces/chomu-stvorennya-natsionalnogo-parku-ne-vryatovalo-vikovi-dibrovy-tsumanskoji-pushhi/>

- 13) Що бобру можна – то людям зась, або чому в лісі немає шкідників <http://epl.org.ua/about-us-posts/7324/>
- 14) Як волинські лісівники в черговий раз зловживають санітарними рубками. Частина 1. <http://epl.org.ua/announces/yak-volynski-lisivnyky-v-chergovyj-raz-zlovzhyvayut-sanitarnymy-rubkamy-chastyna-1/>
- 15) Як господарює Дарницьке лісопаркове господарство <http://epl.org.ua/environment/yak-hospodariuie-darnytske-lisoparkove-hospodarstvo/>
- 16) Як Київське ОУЛМГ дискредитує ідею санітарних рубок <http://epl.org.ua/environment/yak-kyivske-oulmh-dyskredytuie-ideiu-sanitarnykh-rubok/>
- 17) Які «міни сповільненої дії» закладені у лісовпорядкуванні <http://epl.org.ua/environment/yaki-miny-spovilnenoj-dii-zakladeni-u-lisovporiadkuvanni/>

